СЕКРЕТАРИЈАТУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
БЕОГРАД

Предмет: Извештај комисије за преглед и оцену докторске дисертације мр Светлане Терзић

Научно-наставно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 27. новембра 2013. године изабрало нас је у Комисију за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр СВЕТЛАНА ТЕРЗИЋ, предавач на Учитељском факултету у Ужицу (Универзитет у Крагујевцу) (с половином радног времена) и на Високој пословно-техничкој школи у Ужицу (с другом половином радног времена), предала под насловом *Изражавање елативности и суперлативности у руском и српском језику*. Пошто је проучила поднети рукопис, Комисија упућује Већу следећи

РЕФЕРАТ

1. Разматрани рукопис [Светлана В. Терзић. *Изражавање елативности и суперлативности у руском и српском језику*. Докторска дисертација. Београд: Универзитет у Београду, Филолошки факултет, 2013, с. 1–483] састоји се од Увода, два централна поглавља, Закључка и Библиографије. На почетку рукописа су резимеи, на српском и на енглеском језику, и садржај (с. 1–16), а на крају биографија аутора и изјаве (с. 479–483).

0. *Увод* (с. 17–31). — Уводно поглавље обухвата следеће одељке: Приступ теми (0.1), Предмет и задаци рада (0.2), Језичка грађа (0.3), Метод истраживања (0.4), Из историје питања (0.5). На крају уводног дела је представљена: Структура рада (0.6). Рад је према садржини подељен у два доле наведена централна поглавља, а она су структурирана по истом моделу.

1. *Изражавање суперлативности у руском и српском језику* (с. 32–350). — Поглавље садржи следеће одељке: 1.0. Суперлативност и суперлатив (с. 32–33); 1.1. Суперлатив у руском језику и његови српски еквиваленти (с. 34–296). 1.2. Суперлатив у српском језику и његови руски еквиваленти (с. 296–325). Поглавље се завршава одељком: 1.3. Поредбена анализа (с. 325–349).

2. *Изражавање елативности у руском и српском језику* (с. 350–454). — Поглавље садржи следеће одељке: 2.0. Елативност и елатив (с. 350–351); 2.1. Елатив у руском језику и његови српски еквиваленти (с. 351–398); 2.2. Елатив у српском језику и његови руски еквиваленти (с. 398–444). Поглавље се завршава одељком: 2.3. Поредбена анализа (с. 444–456).

3. *Закључак* (с. 457–471). — Завршно поглавље рада има два одељка, према два узајамно повезана и испреплетана предмета самог рада — изражавање суперлативности (3.1) и изражавање елативности (3.2), а сваки одељак два пододељка, према језицима који су поредбено посматрани.

4. *Библиографија* (с. 472–479). — Библиографски део рада подељен је на изворе (6 јединица), речнике (9 јединица) и литературу (49 јединица), на српском и руском језику. За обрађивану тему литература је исцрпна и потпуна; она би се могла проширити само ако би се изражавање елативности и суперлативности разматрало, на пример, у поређењу са другим словенским језицима, или у новинско-публицистичком стилу, али ни једно ни друго није улазило у ужи предмет и задатке рада.

Научни руководилац при изради докторске дисертације био је др Радмило Маројевић, редовни професор.

2. Полазиште истраживања изложено је највећим делом у уводном делу рада (с. 17–31). Кандидаткиња се најпре позива на дефиниције суперлативности и елативности које су до сада прихватане у српској и руској лингвистичкој литератури, затим одређује предмет и задатке рада, описује језичку грађу на којој је истраживање обављено, одређује основни метод истраживања, посвећује пажњу историји питања и прецизира структуру рада. При том се она у потпуности придржавала оквира истраживања који су прецизирани у реферату за одобрење теме докторске дисертације, који је прихваћен на предлог комисије у истом овом саставу. „У складу са предметом овог рада, нас ће интересовати придеви и прилози као врста речи, тј. највиши степен њиховог поређења *суперлатив* и *апсолутни суперлатив* (*елатив*). […] Иако је испитиван суперлатив, мало пажње посвећено је елативу као посебној врсти суперлатива без поређења. На конфронтативно-типолошком и компаративно-историјском плану тема као целина није обрађивана, као што нису обрађена ни сва питања која се тичу семантичке вредности творбених и синтаксичких средстава за изражавање елативности и суперлативности у руском и српском језику појединачно“ — тако Светлана Терзић отпочиње свој рад (с. 18). Као што је кандидаткиња у Уводу истакла, *предмет рада* „је и испитивање творбено-семантичке структуре суперлатива и елатива и начин њиховог синтаксичког изражавања у руском језику у поређењу са српским језиком. То значи да смо имали задатак да на одабраној грађи и лексикографским изворима опишемо све начине изражавања суперлатива и елатива у руском језику и утврдимо њихове еквиваленте у српском језику“(с. 19).

Обрада теме „Изражавање елативности и суперлативности у руском и српском језику“ има као окосницу *три основна задатка*: 1. Испитати лексичка и граматичка средства (синтетичка и аналитичка језичка средства) и начине изражавања, с једне стране, елативности, с друге стране, суперлативности, посебно у руском а посебно у српском језику, из синхроне перспективе уз историјске коментаре тамо где је то релевантно за семантички опис и опис типолошких разлика. 2. Испитати различите начине изражавања елативности и суперлативности из синхронијске перспективе са семантичког и граматичког аспекта на конфронтативном руско-српском плану. 3. Испитати проблематику преводне еквиваленције једне језичке структуре у поређењу с другом са творбеног, семантичког и стилистичког аспекта. Ова три задатка истраживања кандидаткиња је остварила кроз два централна поглавља рада који се односе на испитивање творбено-семантичке структуре суперлативности и елативности и начин њиховог синтаксичког изражавања у руском језику и утврђивање њихових еквивалената у српском језику са творбеног, семантичког и стилистичког аспекта.

Грађу при изради докторске дисертације чинила су књижевна дела на српском језику: (1) роман „На Дрини ћуприја“ Иве Андрића и превод издавача „Художественная литература“; (2) роман „Тврђава“ Меше Селимовића и превод О. Кутасове „Крепость“ и, од литературе на руском језику, роман „Подросток“ Ф. М. Достојевског у преводима М. Ивковића „Момче“, З. Црнковића „Жутокљунац“ и М. и Р. Маројевића „Дечко“. Као допунски корпус за истраживање су коришћени: (1) *Граматички речник руског језика* А. А. Зализњака и (2) *Обратни речник српског језика* М. Николића.

У раду су примењивани, у складу с одговарајућим посебним аспектима анализе, различити *посебни методи*: метод синхроног описа, метод интерпретационе анализе, метод концептуалне анализе и метод структурно-семантичког моделирања елатива и суперлатива.

У поглављу *Из историје питања* кандидаткиња је, прецизно, хронолошки представила прегледну слику о досадашњем писању у вези са суперлативом и елативом користећи: (1) општу лингвистичку литературу, (2) граматике руског језика руских лингвиста, (3) граматике руског језика српских лингвиста и (4) србистичке граматике, књиге и стручне радове који су се бавили овом материјом. У руској и српској литератури указује се и на описно тумачење елатива. У поглављу су евидентирана и различита творбена средства за изражавање суперлативности и елативности у руском и српском језику.

3. Кандидаткиња је у раду описала, а у закључном поглављу његовом (с. 457–471) систематизовала и упоредила, творбено-семантичке структуре суперлатива и елатива у два језика те начине њиховог синтаксичког изражавања у руском језику и еквиваленте у српском језику.

У првом делу првог закључка (1а) кандидаткиња констатује да су творбена средства за изражавање *суперлативности* у руском и српском језику различита.

(а) Творбена средства за изражавање суперлативности у руском језику су суфикси: *-айш-*, *-ейш-* и *-ш-*, што значи да је заступљен суфиксални начин творбе. Кандидаткиња је истраживањем дошла до потврде констатације да су облици *ближайший* и *дальнейший* изгубили суперлативно значење, а поред ових облика у ексцерпираном корпусу издвојио се и облик *малейший* који у свим посведоченим примерима (четрдесет девет) има елативно значење у руском језику (и његов еквивалент у српском) (с. 459). Синтетичким променљивим суперлативом са суфиксом *-ш-* у примерима који су у грађи посведочени исказано је суперлативно значење, осим облика *высший* у саставу синтагме *в высшей степени* где у осамнаест примера од укупно двадесет има елативно значење (с. 460).

Поред наведених облика суперлатива кандидаткиња долази до закључка да је аналитички облик суперлатива са заменицом *самый* испред позитива придева најпродуктивнији и најфреквентнији начин изражавања суперлативности у руском језику (у грађи сто четрдесет три примера) (с. 460). Нешто мање продуктивним и фреквентним се показао непромењљиви аналитички облик суперлатива са генитивом заменице *весь* (*всего* и *всех*) (с. 461). Најмање продуктивним у ексцерпираној грађи показао се аналитички облик суперлатива са прилозима *наиболее*/*наименее* испред позитива придева (с. 460), али није псведочен ниједан пример варијанте с прилогом *наименее*, што потврђује тезу да ова врста суперлатива припада књишком језику.

(б) Творбено средство за изражавање суперлативности у српском језику је суперлатив са префиксом *нај-* испред компаратива придева (прилога), што значи да је заступљен префиксални начин творбе. Ова врста суперлатива у српском језику је најфреквентнији еквивалент свим облицима руских суперлатива. Еквиваленти у руском језику су: компаратив придева, позитив придева, синтагма и синтаксички израз (с. 462). Истраживање показује да се испред префикса *нај-* појављује и префикс *по-* који умањује степен особине поредбених чланова, а то је заступљено у разговорном језику (с. 463).

У другом делу првог закључка (1б) кандидаткиња констатује да су творбена средства и за изражавање *елеативности* у руском и српском језику различита:

(а) Творбена средства за изражавање елативности у руском језику су само суфикси: *-айш-*, *-ейш-* у саставу синтетичког суперлатива. Њихови српски еквиваленти су: прилози: *врло, веома, апсолутно, изванредно, необично, изузетно, посве* + позитив, *пуки* + именица, компаратив прдева; лексичка јединица; прилог *врло* + придев у једном преводу, елатив са *префиксоидом пре-* у другом, *префиксоид веле-* у трећем преводу; прилози *врло, веома* + придев у два превода и *устаљени израз* у трећем преводу (с. 464–465).

(б) Као творбено средство за исказивање елатива у српском језику у корпусу посведочен је префиксоид *пре-* који је до сада у српским граматикама једини евидентирани домаћи префикс али код придева субјективне оцене, а не за исказивање елатива [Поповић, Станојчић 2011: 178]. Руски еквиваленти су: префикс *пре-*, трпни глаголски придев, прилог, прилог + привед, придев, синтагма, и најфреквентнији еквивалент је синтаксичка конструкција (с. 467–468). Поред њега посведочен је у једном преводу и префиксоид *веле-* (с.465).

Иначе, у новијој српској лингвистичкој литератури, констатује кандидаткиња, тек се са прихватањем страних речи помиње *елатив* који се исказује страним префиксима (стваро: префиксоидима): *архи-*, *екстра-*, *супер-* и *ултра-* [Клајн 2002: 222–223]. Руске лингвистичке литературе што се тиче, једино се у Руској граматици АН СССР у поглављу о творби речи помињу префикси: *архи-, сверх-, супер-* и *ультра-* који се наводе само као префикси за градациона значења са појачаним највишим степеном особине а не као творбени модели за исказивање елатива [Шведова 1980: 547]. У граматици

Н. С. Валгине не помињу се творбена средства за изражавање елатива већ се само у потпуности преузима констатација В. В. Виноградова да синтетички променљиви суперлатив може имати значење апсолутног степена особине без поређења са другима — *элятив* [Валгина 2002: 138].

У другом делу закључка (2) кандидаткиња истиче неке нове моменте које је њено истраживање показало. Она је, на пример, својим истраживањем дошла до чињенице да се елативно значење у руском језику не исказује само синтетичким обликом суперлатива са суфиксима *-айш-*, *-ейш-* него и обликом аналитичког суперлатива са заменицом *самый* у синтаксичкој конструкцији *один из* + *самых* + генитив множине придева, што до сада није забележено у руској и српској лингвистичкој литератури (с. 466).

Истраживање је показало да се елативно значење у српском језику не изражава само творбеним средствима већ и: 1) компаративом придева (прилога) (с. 466); 2) синтаксичком конструкцијом *један од* + генитив множине суперлатива са префиксом *нај-* (с. 468); 3) прилозима: *врло, веома, апсолутно, изванредно, изузетно, сувише, необично, неизрециво* + придев (с. 468) и 4) *устаљеним изразом* (синтагмом) (с. 469).

Ексцерпирани корпус показује да се за изражавање суперлативности у српском језику користи и аналитички суперлатив, тј. неграматикализоване синтаксичке конструкције (с. 463).

Иако у досадашњој лингвистичкој литератури није било речи о синтаксичком начину изражавања елатива у српском и руском језику, истраживање је посведочило да суперлатив у руском и српском језику у неким семантичким и контекстуалним условима може имати елативно значење, тј да се управо и синтаксичким средствима и самим контекстом у реченици изражава елативно значење. У руском језику за то служе облици суперлатива на *-ейш-* и *-айш-*. Њихови српски еквиваленти са префиксом *нај-* такође могу имати и суперлативно и елативно значење, што и у руском и у српском језику зависи: а) од експресивне нијансе (на коју понекад указује и знак узвика као интерпункцијско средство) или б) од самог контекста којим је исказано елативно значење. Нпр.: – […] но я нашел в вас *благороднейшее* существо! [ФД П] : […] а) али сам нашао да сте *најплеменитије* биће!, б) […] али сам у вама открио *најплеменитије* створење!, в) [...] али сам у вама нашао *најплеменитије* биће! (с. 458). У прилог томе наведени су бројни примери како из руских тако и из српских извора (с. 35–58).

4. Докторска дисертација која је била предмет овог извештаја урађена је, и са фактичког и са методолошког становишта, и са аспекта дериватологије и са аспекта теорије превођења, и као рад из русистике и као прилог србистици — прегледно, с познавањем и предмета, и литературе, и научних дисциплина које се тим предметом баве, али и с несумњивим талентом, уз добар и прецизан стил излагања. Нека контретна питања, међутим, захтевају даљу дискусију и прецизирање, што ће се једним делом остварити на одбрани тезе, али и даља истраживања на ширем корпусу, што ће кандидаткиња несумњиво наставити. За та даља истраживања, њена и свих других, овај рад ће бити свакако једно од полазишта.

На основу изнетог прегледа рада и ове оцене Комисија предлаже Већу да рукопис под насловом *Изражавање елативности и суперлативности у руском и српском језику* кандидата Светлане В. Терзић прихвати као докторску дисертацију и да кандидата позове на јавну одбрану рада.

С поштовањем,

Комисија:

Др Радмило Маројевић, ред. проф., с. р.

Др Ана Пејановић, ванр. проф. Филозофског факултета у Никшићу (Универзитет Црне Горе), с. р.

Др Божо Ђорић, ред. проф., с.р.